

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

В статті досліджуються питання сучасного стану правового регулювання технічної творчості. Автори досліджують проблемні питання охорони винахідницької діяльності та пропонують шляхи вдосконалення системи правової охорони винаходів.

Ключові слова: винахід, винахідницька діяльність, правова охорона винаходів, результати технічної творчості, об'єкти права інтелектуальної власності.

Одним з головних завдань правової науки є вдосконалення та розвиток системи правової охорони та захисту прав і інтелектуальної власності в Україні. Інтелект, знання і творчий потенціал людини мають стати визначальними факторами розвитку українського суспільства. Так, найбільшою цінністю сучасного цивілізованого світу є людина, її права та свободи. Конституцією України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист права інтелектуальної власності, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Сьогодні, у демократичному суспільстві, кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а ніхто не може використовувати або поширювати об'єкти інтелектуальної власності без його згоди, за винятками, встановленими законодавством. Тому, однією з головних проблем, яка потребує постійної уваги і підтримки з боку держави, є ефективне використання інтелектуального потенціалу нації. Життя ставить нові завдання щодо державного регулювання економічного, науково-технічного та культурного розвитку країни, введення до цивільного обороту результатів інтелектуальної діяльності, створення цивілізованого ринку інтелектуальної власності, основою якого в будь-якій державі є надійний захист інтелектуальної власності.

Стаття 41 Конституції України вказує що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1].

Проблемою належного правового регулювання технічної творчості є зміст та погодження окремих правових норм та правових конструкцій, що викладені в статті 54 Конституції України. Так, в одному випадку застосовується термін «громадянин», в іншому «кожен», що є різним за змістом, адже відповідно до ст. 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки. Отже, як бачимо є потреба систематизації норм та вироблення єдиного підходу щодо формування єдиного понятійного апарату, а в даному випадку доцільним є вживання правового поняття в обох вищезазначених випадках на «кожен».

Чи не найголовніше місце у цій сфері належить вивченню та аналізу винахідницьких прав як складової частини в системі правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. Загалом, нормативно-правова база, що регулює винахідницьку діяльність, постійно вдосконалюється і поповнюється новими документами з метою створення таких правових механізмів, які дозволили б максимально захистити винахідника, національного виробника та іноземного інвестора від правопорушень та зловживань у цій сфері, кількість яких невпинно зростає.

Доцільність правової охорони винаходу обумовлюється тим, що метою особи, що бажає отримати патент на винахід, є певний комплекс особистих немайнових і майнових прав щодо запатентованого об'єкта. Саме ці права і є вираженням особистої монополії конкретної особи на той чи інший продукт або процес, що дозволяє їй отримувати матеріальні вигоди і моральне

задоволення, які є головним стимулом винахідницької діяльності. Саме до результатів науково-технічної творчості необхідно відносити винаходи і корисні моделі. Більше того, самим Законом у ст. 1 встановлюється, що винахідник – це людина, інтелектуальною творчою діяльністю якої створено винахід. А ст. 8 Закону говорить про те, що не визнаються винахідниками фізичні особи, які не зробили особистого творчого внеску у створення винаходу, а тільки надали винахіднику технічну, організаційну чи матеріальну допомогу. Напрошується висновок, що творча діяльність є визначальним моментом у створенні винаходу. Таким чином, необхідно визнати винахід і корисну модель, результатами творчої праці.

Отже, винахід – це результат творчої діяльності людини, який повинен відповідати певним ознакам, тобто умовам патентоздатності. Використання поняття «у будь-якій галузі технології» є невдалим. Але, неможливо заперечувати необхідність вказівки на технічний характер винаходу (корисної моделі). Таку вказівку можна зробити, використовуючи поняття «технічний результат», яке містять «Правила складання і подання заявки на винахід і заявки на корисну модель» [12]. Пунктом 6.6.3 Правил встановлюється, що під технічним результатом розуміють виявлення нових властивостей або покращання характеристик відомих властивостей об'єкта винаходу (корисної моделі), що можуть бути одержані при здійсненні винаходу (корисної моделі). Таке визначення є досить дивним та таким, що не відповідає дійсності. Винахід, а відповідно й об'єкт, в якому він втілений, згідно з законом є завжди новим, раніше не існуючим. Не зрозуміло, як в об'єкта, що ніколи не існував, можуть виникнути нові властивості або покращатися уже відомі властивості. Інша справа, якщо цей об'єкт має властивості, раніше невідомі іншим, вже існуючим об'єктам, або властивості, кращі за ті, що мають інші об'єкти. Таким, вже існуючим об'єктом, перш за все повинен бути найближчий аналог винаходу.

Безперечно, метою особи, що бажає отримати патент на винахід, є певний комплекс особистих немайнових і майнових прав щодо запатентованого об'єкта. Саме ці права і є вираженням особистої монополії конкретної особи на той чи інший продукт або процес, що дозволяє їй отримувати матеріальні вигоди і моральне задово-

лення, які є головним стимулом винахідницької діяльності.

Загалом, стаття 432 ЦК України до особистих немайнових прав відносить:

1) Право на визнання людини творцем (винахідником) об'єктом права інтелектуальної власності;

2) право перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [2].

Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а саме ч.5 ст. 8 передбачає лише два особистих немайнових права: право авторства і право на присвоєння свого імені створеному винаходові [3].

Проте, як вказує Куркуз В. до особистих немайнових прав винахідників також можна віднести: право на подання заявки на видачу патенту, право на внесення змін і доповнень до заявки, право відкликання заявки, право на зарубіжне патентування тощо [4, с.52-56].

Майнові права власника патенту мають абсолютний, виключний і строковий характер, обмежені територією певної держави, патентне відомство якої видало патент на винахід [5, с.23].

Цивільний кодекс України визначає основні майнові права інтелектуальної власності на винахід, якими є:

– право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка;

– виключне право дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка (видавати ліцензії);

– виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, у тому числі забороняти таке використання;

– інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [2].

Поряд з вищевказаним, використовувати винахід можливо не лише у вказаний у законодавстві спосіб, а й в інші способи. Гареев Є.Ш. зазначає, що під іншими способами розуміються будь-які правочини з продуктами, виготовленими на підставі запатентованого винаходу, будуть вважатися використанням винаходу [6, с.104].

Використовуючи свій винахід, патентовласнику необхідно слідкувати, щоб

інші особи не порушували його прав інтелектуальної власності, а у разі необхідності застосовувати певні заходи задля попередження або припинення цього.

Проте, зміст права власності складають не тільки права, а і обов'язки. Так, стаття 29 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» до обов'язків відносить: оплату відповідних зборів за підтримання чинності патенту; добросовісне користування виключним правом, що випливає з патенту. Проте, проаналізувавши інші статті вказаного Закону, а також зміст норм ЦК України, можна дійти висновку що, до обов'язків відносяться: використання винаходу в Україні протягом трьох років починаючи від дати публікації відомостей про видачу патенту (використання з одного боку є правом, з іншого за нездійснення якого передбачаються збитки); надання дозволу (ліцензії) на використання винаходу власнику пізніше виданого патенту; попередження ліцензіата про відмову від патенту та відшкодування збитків, завданих особі, яка отримала дозвіл на використання винаходу, що завдані достроковим припиненням дії патенту.

Окрему увагу хотілося б звернути на юридичну особу як суб'єкта права на винахід.

Частиною четвертою ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Відповідно до ст. 156 ГК України суб'єкт господарювання може бути роботодавцем для винахідника (винахідників) [7]. Він може (ст. 156 ГК України, ст. 464 ЦК України:

1) використовувати винахід;

а) у сфері виготовлення, пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання з зазначеною метою продукту, що охороняється відповідно до закону; б) застосування способу, що охороняється відповідно до закону, або пропонування його для застосування в Україні за умов, передбачених Цивільним кодексом України; в) пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання з зазначеною метою продукту, виготовленого безпосередньо способом, що охороняється відповідно до закону.

2) виключне право дозволяти використання винаходу;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу;

4) вносити як вклад у статутний капітал підприємства.

На підставі ч.1 ст. 13 ЗУ «Про господарські товариства» засновники і учасники можуть передати товариству як вклади поряд із матеріальними цінностями, цінними паперами й коштами, також права на інтелектуальну власність [8].

Включення інтелектуального капіталу до статутного фонду господарських товариств відноситься, як зазначив О. Бутнік-Сіверський, й до інноваційної діяльності, спрямованої на емісію (ремісію) статутного фонду, тобто підвищення (зменшення) потенціалу засновницького капіталу [9, с.22].

Після створення господарського товариства передані засновниками вклади переходять у власність цієї юридичної особи. господарське товариство на момент виникнення може мати у своєму активі винахід на одному з двох можливих правових титулах:

а) на підставі володіння виключними правами в результаті їх відступлення (повної передачі) засновником (договір відступлення (передачі) або б) на підставі згоди засновника-правоволодільця надати право використання належного йому інтелектуального продукту у діяльності майбутнього господарського товариства (договір виключної або повної ліцензії) [10, с.172].

Другий титул, а саме надання права використання шляхом укладання договору виключної ліцензії дуже часто порушується. Так, рішенням Господарського суду Запорізької області від 26.11.11 у справі № 10/186/11 за позовом: ПП «Гривс», до відповідача1: Товариство з обмеженою відповідальністю «Компанія Капітал-Трейд», та до відповідач2: Товариство з обмеженою відповідальністю «КІТАНА», м. Дніпропетровськ виніс рішення що брикетований композиційний розкислювач сталі, на який ПП «Гривс» дійсно має «Деклараційний патент на винахід, а саме на брикет для розкислення сталі», який було видано 17 листопада 2003 року Державним департаментом інтелектуальної власності, є контрактованою продукцією, адже позивач не надав відповідачам право на використання патенту на брикет для розкислення сталі, проте вони самі почали його виготовляти та продавати. Суд заборонив відповідачу1 та від-

повідачу² реалізацію і виготовлення даної продукції [11].

Для реалізації можливості передачі як вклад до статутного фонду (капіталу) господарського товариства права на винаходи мають відповідати певним умовам – критеріям оборотоздатності, а саме: виключності; корисності; відчужуваності; можливості грошової оцінки; інвестиційній привабливості [13, с.40-45].

Зазначена норма в умовах ринкової економіки відіграє нерідко визначальну роль для створених юридичних осіб, оскільки для успішного ведення бізнесу необхідно вийти на ринок з конкурентоспроможним товаром, зі знанням ефективних форм ведення комерційної діяльності, які найчастіше засновані на володінні об'єктами інтелектуальної власності. Але, продекларувавши можливість внесення прав на об'єкти промислової власності до статутного капіталу господарського товариства, законодавець не зробив необхідні наступні кроки для її реалізації: не деталізовано виникаючі у зв'язку з таким юридичним фактом відносини, не вироблено позиції щодо правової підстави, механізму внесення прав на винахід до статутного фонду господарського товариства, щодо дій, а також правового режиму даного майна у випадку виходу або виключення учасника зі складу членів господарського товариства, а також у разі ліквідації останнього [10, с. 31-35].

Підсумувавши, усе вищенаведене, можна констатувати наявність нагальної потреби в зосередженні наукових і законодавчих зусиль для вдосконалення системи правового регулювання охорони прав на винаходи та внесенні змін в чинне законодавство з метою погодження змісту правового регулювання технічної творчості на рівні конституційно-правових актів.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. – Ст. 15.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 7.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України № 3687-ХІІ від 15.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.
4. Куркуз В. Суб'єктивні права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі та про-

мислові зразки / В. Куркуз // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 4. – С. 52 – 56.

5. Ромашев Д. А. Ограничения исключительных патентных прав на изобретение / Д. А. Ромашев // Патенты и лицензии. – 2006. – № 2. – С. 23

6. Гареев Є. Ш. Правова охорона винаходів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Гареев Євген Шамільович. – О., 2007. – 202 с.

7. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 303

8. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.

9. Бутнік-Сіверський О. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект / О. Бутнік-Сіверський. // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 1. – С. 16-27.

10. Атаманова Ю. Є. Права промислової власності як форма участі в господарських товариствах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Атаманова Юлія Євгенівна. – Х., 2003. – 211 с.

11. Рішення Господарського суду Запорізької області від 26.11.11 у справі № 10/186/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/7382776>.

12. Рішення Господарського суду Київської області від 28.05.2009 року № 19/285-07 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/4218187>.

13. Назарова Ю. Правовые особенности внесения прав на изобретения, промышленные модели, полезные образцы в уставный фонд хозяйственного общества / Ю. Назарова // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 6. – С. 40-45.

14. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель/ Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01>

15. Гуренко-Вайцман М.М., Юриста О.А., Філик Н.В. Актуальні питання права інтелектуальної власності: Навчальний посібник / За ред. Гуренко-Вайцман М.М. – Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2011. – 234 с.

О. В. Пономаренко, К. С. Борисова

Конституционное регулирование технического творчества

В статье исследуются вопросы современного состояния правового регулирования технического творчества. Авторы исследуют проблемные вопросы охраны изобретательской деятельности и предлагают пути совершенствования системы правовой охраны изобретений.

A. V. Ponomarenko, K. S. Borisova

Constitutional principles of technical creation regulation

In the article investigates issues of current state of legal regulation and technical creativity. The authors examines the issues of inventive activity and provides the ways to improve the system the legal protection of inventions.